

Nicholas Fearn

Filosofen van nu

Nieuwe antwoorden op de oude vragen

Vertaald door Ruud van de Plassche

Anthos | Amsterdam

Inhoud

Dankbetuiging 7

Voorwoord 9

I **Wie ben ik?** 21

I Het probleem van het zelf 23

2 Vrije wil en noodlot 38

3 Geest en machine 57

4 Lichaam en ziel 75

II **Wat kan ik weten?** 91

5 Het kennisprobleem 93

6 Het betekenisprobleem 110

7 Ingeboren ideeën 124

8 De taal van het denken 136

9 Postmodernisme en pragmatisme 147

10 De grenzen van het weten 172

III **Wat moet ik doen?** 185

11 Moreel geluk 187

12 De zich uitbreidende kring 198

13 De zin van leven en dood 211

Noten 225

Register 233

Voorwoord

Alle zaken waar mijn rede belang in stelt, zowel de speculatieve als de praktische, zijn samen te vatten met de volgende drie vragen: (1) Wat kan ik weten? (2) Wat moet ik doen? (3) Waarop mag ik hopen?

Immanuel Kant

Zelden is over een onderwerp het laatste woord gezegd. De wijze waarop filosofische werken gewoonlijk gepresenteerd worden, verbaast me dan ook. Ze zijn geschreven alsof hun auteurs geloven hun onderwerp nu definitief en afdoende te hebben behandeld.

Robert Nozick

Grote filosofen als Aristoteles, Immanuel Kant en Ludwig Wittgenstein bereikten die status omdat ze de voorkeur gaven aan revolutie boven evolutie, omdat ze liever nieuwe ideeën en systemen ontwikkelden dan het materiaal van hun voorgangers te bewerken. Het gevolg daarvan was dat elkaar opvolgende denkers, gedurende ruim tweeënhalfduizend jaar filosoferen, het doek van hun onderwerp met zo veel penseelstreken bedekten dat er geen waarneembaar beeld meer resteerde. Maar de laatste tijd begint een restauratie haar vruchten af te werpen. Men heeft lagen verwijderd en de meer naïeve reinigingsmethoden afgedankt. Oude contouren kwamen bloot te liggen doordat de ideeën van antieke denkers nieuw houvast kregen, en moderne inktsoorten hebben de krachtigste lijnen fris aangezet. Dit alles is mogelijk gemaakt door nieuwe technieken voor het analyseren

van redeneringen, nieuwe denkbeelden om ze aan te toetsen en nieuw ruw materiaal dat de wetenschap ons verschaft.

Het is nu een ideaal moment om een balans op te maken van de westerse filosofie. Dit boek beoordeelt de staat van de hedendaagse filosofische kunde, plaatst de recente verrichtingen op de meest controversiële gebieden in een breed perspectief en onderzoekt nieuwe benaderingen van problemen die in de oudheid voor het eerst aan de orde werden gesteld. Ter vervollediging van mijn balans besloot ik een dwarsdoorsnede te raadplegen van de toonaangevende deelnemers aan de centrale debatten, uit de diverse delen van de wereld. Het maakte mijn taak gemakkelijker dat veel van de knapste filosofische koppen op één, zij het grote, plaats geconcentreerd bleken te zijn: de Verenigde Staten. Een bemoeilijkende factor was de hoge leeftijd van veel van de geïnterviewden: enkelen van hen, onder wie Robert Nozick en W.V.O. Quine, stierven voordat ik hen te spreken kreeg. Van degenen die in leven bleven waren de meesten toeschietelijk, de een wat meer dan de ander. Er waren er die me bij hen thuis uitnodigden, onder wie David Chalmers, Jerry Fodor en Colin McGinn, terwijl anderen, onder wie Thomas Nagel en Alasdair MacIntyre, zo argwanend tegenover journalisten stonden dat ze weigerden met me te praten. Daniel Dennett en Tyler Burge waren zo vriendelijk me een tweede versie en vervolgvragen toe te staan, terwijl Jacques Derrida me voor zonsopgang belde om te zeggen dat hij zijn medewerking weigerde, waarop ik in mijn slaapdronken toestand niets wist terug te zeggen.

Uiteindelijk lukte het me meer dan dertig van 's werelds meest eminente denkers te interviewen. Na een paar bijeenkomsten merkte ik dat het gesprek zich telkens in dezelfde richting ontwikkelde. Eerst deelden ze me mee dat ze in hun leven betreunswaardig weinig vooruitgang in het filosofische weten hadden mogen aanschouwen. Vervolgens begonnen ze aan een lange uiteenzetting die het tegendeel bewees. Het lijkt erop dat de kenmerkende moderne filosoof uitermate bescheiden is. De filosofie heeft altijd geleden onder overspannen verwachtingen, maar als het dwaas is om enig filosofisch probleem als definitief

opgelost te verklaren, dan is het evenzeer onbezonnen om alles van minder niveau als waardeloos terzijde te schuiven. In de afgelopen vijftig jaar zijn revoluties uit de mode geraakt in de filosofische wereld. De antwoorden zijn doorgaans van mindere staatur dan in het verleden – en dat geldt eveneens, zo voegen cynici toe, voor de denkers die ze aanreiken. Toch moeten zelfs cynici erkennen dat de technische vaardigheid ongekend hoog is. Een intelligente promovendus van tegenwoordig zou op zijn terrein stand moeten kunnen houden tegen iedere vermaarde denker uit de antieke wereld. Er zijn minder goeroes, minder giganten, en er is sprake van een toegenomen arbeidsdeling in een vakgebied dat zich kenmerkt door steeds meer verbrokkeling en specialisatie. Ogenschijnlijk bestaat er tussen deze ongelijksoortige scholen weinig overeenkomst, maar de consensus is vaak sterker dan het lijkt, want zodra een bepaald vakgebied min of meer is afgesloten, zijn de onderzoekers die zich eraan blijven vastklampen doorgaans de excentriekelingen. De meeste wetenschappers zijn er bijvoorbeeld van overtuigd dat er geen buitenaardse wezens recentelijk de aarde hebben bezocht in vliegende schotels, ondanks het feit dat uit de specialistische literatuur over ‘ontvoering door buitenaardsen’ blijkt dat de overgrote meerderheid van de zogeheten ‘deskundigen’ heilig gelooft in vfo’s en kleine groene mannetjes. De reden is dat de meeste wetenschappers betere dingen te doen hebben dan zich te verdiepen in kwesties die allang voorbij iedere redelijke twijfel zijn beslecht.

De filosofie is een postheroïsch tijdperk binnengetreden. De filosofen van vandaag hopen onze kennis stukje bij beetje te vergroten, waarbij ze voortbouwen op elkaars verrichtingen – het collectieve werk van meer dan zesentwintigduizend professionele filosofen wereldwijd volgens het Filosofisch Documentatie Centrum – en zich laten inspireren door nieuwe inzichten in de mens- en natuurwetenschappen. De rol van genieën is afgenomen, wellicht door een gebrek aan dergelijke individuen in de voorbije jaren, wellicht omdat er tijd overheen moet gaan voor ze als zodanig erkend worden, maar waarschijnlijker nog omdat de filosofie heeft geleerd van haar imperialistische fouten. Aan het

begin van de negentiende eeuw voorspelde de Duitse filosoof Georg Hegel op basis van zijn filosofische systeem dat er slechts zeven planeten in het zonnestelsel konden zijn. Tegenwoordig, mag je hopen, hebben filosofen een beter zicht op wat redelijke argumentatie wel en niet vermag. Ook vinden filosofen het niet nodig het hele vak op zijn kop te zetten om filosofische problemen op te lossen. Er is geen noodzaak voor revolutie wanneer er al continu en gestadig vooruitgang wordt geboekt.

De filosofen van nu zien terug op ten minste vijf grote omwentelingen in het denken. De eerste was de geboorte van de rede als instrument om de waarheid te vinden, wat geschiedde in de zesde en vijfde eeuw voor Christus en waarover de overgebleven werken van de presocratici en de dialogen van Plato ons berichten. Voor Plato, die hierbij voortbouwde op de denkbeelden van zijn leraar Socrates, zijn onze opvattingen waar of onwaar voor zover ze overeenkomen met de bovennatuurlijke 'ideeën' van Schoonheid, Goedheid, Moed en dergelijke. Plato beschouwde deze modellen als zelfstandige objecten; sterker nog, als objecten die werkelijker zijn dan hun tegenhangers die we in de stoffelijke wereld tegenkomen, want ze zijn volmaakt, zuiver, eeuwig en onveranderlijk. Hij hield staande dat een juist gebruik van de rede ons in staat stelt deze waarheden in te zien en ware kennis te bereiken, die in de plaats dient te komen van de onbetrouwbare 'mening' waarmee we gewoonlijk genoeg nemen. De enige beperking lag in het materiaal waarmee we moesten werken, aangezien de stoffelijke wereld slechts inferieure kopieën van de eeuwige waarheden bevat.

In Koningsbergen, in de achttiende eeuw, kreeg de tweede grote omwenteling haar beslag toen Immanuel Kant de aandacht verlegde naar het menselijk subject. Alles wat we zien en horen, alles wat onze geest in zich opneemt, moet volgens Kant worden bewerkt en vormgegeven door de zintuigen en het verstand alvorens wij het kunnen vatten. We kunnen nooit de intrinsieke aard van de dingen aanschouwen, zoals Plato dacht. Ons kennen zal altijd blijven steken bij een antropische versie van God, Deugd en Schoonheid. In Kants formulering: hoe vertrouwder we worden

met de vermogens van ons eigen verstand, des te dichter we ware kennis benaderen. We kunnen de grenzen van onze wereld slechts begrijpen door de grenzen van het menselijke denken te onderzoeken.

De derde grote omwenteling vond omstreeks dezelfde tijd plaats in Engeland. John Locke en David Hume hadden de wetenschappelijke methode van hun zeventiende-eeuwse voorganger Francis Bacon omgesmeed tot een filosofisch systeem dat bekendstaat als 'empirisme'. Volgens de zogeheten Britse empiristen konden we alleen kennis verkrijgen via de ervaring. De rede alléén kon niets nieuws ontdekken, maar uitsluitend kennis die al door de zintuigen was verschaft anders verwoorden.

In de negentiende eeuw voltrok zich de vierde omwenteling toen de Duitse denker Georg Hegel de vraag wat de mens is verruilde voor zijn onderzoek naar wat de mens kan worden en daarbij aan historische krachten een minstens zo grote rol in de schepping van nieuwe ideeën en levenswijzen toekende als aan de rede. Zijn 'dialectiek' traceerde de strijd van tegengestelde bewegingen teneinde 'het voortschrijdende besef van vrijheid' in kaart te brengen, en kenschetste de staat die deze ontwikkeling belichaamde als 'de ontplooiing van God in de wereld'. Viel Hegel de rede van boven aan, zijn landgenoot Friedrich Nietzsche sloeg de grond ónder de rede weg door het primaat bij de driften te leggen. Hij betoogde dat waarden hun bevestiging vinden in de 'Wil tot Macht' van het individu, en niet in een of andere waarheid gebaseerd op bewijzen en observatie. Daarmee legde Nietzsche in één klap het fundament voor de antifilosofische stroming die als het postmodernisme bekendstaat en die in sommige faculteiten der menswetenschappen nog steeds zo populair is.

Aan het begin van de twintigste eeuw werden de kenmogelijkheden verder ingesnoerd toen filosofen als de Oostenrijker Ludwig Wittgenstein een vijfde omwenteling teweegbrachten met hun voorstel dat de grenzen van het denken werden afgebakend door de beperkingen van de taal waarin dat denken plaatsvond. De criteria voor waarheidsvinding zetelden noch in de hemel noch in de regels van het verstand, maar in de grammatica van

het dagelijkse taalgebruik. Filosofen mochten dan het idee hebben dat ze de aard der dingen onderzochten, maar volgens Wittgenstein en zijn aanhangers deden ze welbeschouwd niet meer dan woorden uit hun verband halen. Voor Plato waren halfgoddelijke entiteiten het aangewezen voorwerp van studie geweest, voor Kant de structuur van het bewustzijn. Nu restte ‘analytische’ filosofen nog slechts het analyseren van de kreten en gebaren waarmee mensen met elkaar plegen te communiceren. Voor de spanning konden ze de laatste restjes metafysisch denken opsporen, uit de weg ruimen en de problemen ‘nietig’ verklaren. Zo betoogde de Engelse filosoof Gilbert Ryle bijvoorbeeld dat de vraag waar het zelfbewustzijn zetelde was te herleiden tot een ‘categoriefout’ – het type fouten dat iemand maakt die de *colleges* van Oxford bezoekt en vraagt waar ‘de universiteit’ nu is, of iemand die een parade van bataljons gadeslaat en vraagt wanneer ‘het leger’ nu voorbij komt marcheren.

De huidige westerse denkers zijn op de hoogte van al deze verschuivingen, maar één daarvan heeft in het nabije verleden hun verbeelding bijzonder geprikkeld: de empiristische belofte van een ‘wetenschappelijke’ filosofie. Bertrand Russell vergeleek de diverse takken van menselijke kennis eens met een archiefkast waarin het materiaal waarover filosofen discussieerden zich bevond in de map met het opschrift ‘Weten we niet’. Zodra we zo veel over een bepaald onderwerp te weten zijn gekomen dat we de eraan verbonden vragen op een systematische manier kunnen benaderen, wordt die inhoud overgebracht naar een nieuwe map met een nieuw opschrift, dat bijvoorbeeld ‘Natuurkunde’, ‘Psychologie’ of ‘Economie’ luidt. Dit is een adequate beschrijving van de geschiedenis van de filosofie, die met enige regelmaat heeft geresulteerd in nieuwe disciplines, nieuwe wetenschappen. Ze verklaart ook waarom het lijkt dat filosofie nooit iets presteert. Filosofen krijgen nooit de eer die hun toekomt, want als er bij een probleem eenmaal echte vooruitgang is geboekt, wordt het hun uit handen genomen en aan nieuwe beheerders overgedragen. Isaac Newton schreef zijn *Principia* en Adam Smith zijn *The Wealth of Nations* als filosoof, maar we kennen hen nu respec-

tievelijk als natuurkundige en econoom. De hedendaagse denker Noam Chomsky wordt nu aangeduid als filosoof én als de grondlegger van de generatieve grammatica, maar op zekere dag zal de eerste helft van zijn titel uit de encyclopedieën zijn verdwenen.

Deze gang van zaken, gecombineerd met de overweging dat filosofie lijkt te slagen wanneer zij nieuwe wetenschappen voortbrengt, heeft geleid tot het recente voorstel om het hele vak dan maar te veranderen in een wetenschap. Zo'n geloof in 'sciëntisme' doet denken aan de kleine jongen die zijn vader vraagt waarom het hele leger niet uit commando's bestaat als die commando's zo dodelijk zijn. Zo gaat het leger echter niet te werk, doch ook kennisverwerving geschiedt niet op die manier. De eis dat het denken altijd en uitsluitend moet verlopen conform strenge wetenschappelijke beginselen zou tot gevolg hebben dat bepaalde onderwerpen – die waarover we het minst weten – nooit zouden worden aangevat, en er zouden geen nieuwe disciplines ontstaan. Toch gaat het hier over meer dan de vraag wat de beste manier is om ideeën verder te ontwikkelen, omdat de stilzwijgende aanname daarbij luidt dat elke bruikbare onderzoekslijn is voorbestemd om zich tot een wetenschappelijke methode te ontwikkelen. Het verschil tussen filosofie en wetenschap ligt vaak meer in de timing dan in een scherpe scheiding van onderwerp of inhoud. Soms gaat filosofie over in wetenschap. Een heel enkele keer lost zij een probleem op zonder een nieuwe discipline in het leven te roepen, wat soms komt doordat het probleem niet zo zeer is opgelost alswel nietig is verklaard. In de hiernavolgende hoofdstukken zijn beide soorten resultaten vertegenwoordigd.

Sommige hedendaagse denkers bezien de aanspraken van natuurkunde en biologie als ongewenste inbreuken op hun terrein en drijven de spot met de 'wetenschapsjaloezie' die hun collega's ertoe brengt bij laboratoriumdeuren rond te hangen, popelend om de filosofische consequenties van de nieuwste ontdekking wereldkundig te maken. Er leeft een wijdverbreid geloof dat de filosofie, als enige onder de kunsten en wetenschappen, democratisch dient te zijn. Terwijl weinigen van ons er persoonlijke theorieën over vloeistofdynamica op nahouden of ons inbeelden dat

we Hemingways schrijfstijl kunnen evenaren, wordt bijna algemeen geloofd dat iedereen filosofische inzichten kan begrijpen. Bovendien zijn niet slechts wij zo begaafd, maar had iedereen op elk moment in het verleden datzelfde voorrecht kunnen genieten. De wereld, waarin al het andere zo oneerlijk is verdeeld, is in deze optiek inherent rechtvaardig en billijk wanneer het om kennis en begrip van de diepste waarheden gaat. Men stelt het voor alsof de antwoorden voor iedereen als appels te plukken zijn. Dit is een vrome wens gebleken. Sommige waarheden hangen voor het grijpen aan de lagere takken, maar andere zijn zonder de uitvinding van ladders onbereikbaar gebleken. Het moge moeilijk voorstelbaar zijn dat filosofen van voorbije generaties – die vaak grote genieën waren – hun hele leven uitzichtloos ploeterden zonder ooit de waarheid te ontdekken, maar dat is niettemin wat velen van hen hebben gedaan. Misschien brachten deze denkers gebrekkige theorieën en onhoudbare argumenten voort omdat ze niet diep of zorgvuldig genoeg nadachten. Maar het echte probleem was eenvoudiger: ze beschikten niet over het juiste instrumentarium om te vinden wat ze zochten, omdat dat instrumentarium nog niet bestond.

Het instrumentarium kan vele gedaanten aannemen: een bepaald soort argumentatie of een logische kunstgreep, een mechanisch hulpmiddel zoals een hersenscanner of een foto van de aarde vanuit de ruimte. Hoe goed ons gezichtsvermogen ook is, we hadden nooit inzicht in de sterren kunnen verwerven, of kunnen uitwerken dat die speldenprikjes licht in de nachtelijke hemel datgene waren wat we nu onder sterren verstaan, door met het blote oog naar ze te turen. Daarentegen stelt de telescoop zelfs degenen met een betrekkelijk slecht gezichtsvermogen in staat om de planeten te bestuderen. Het lijdt geen twijfel dat veel problemen van vandaag onoplosbaar zijn omdat het ons ontbreekt aan instrumenten waarover onze nazaten mogelijk wel zullen beschikken. Niet zozeer de natuurwetenschap is essentieel voor het ontdekken van de waarheid, maar technologie in haar verschillende gedaanten. Filosofische projecten uit het verleden zijn ten dele om dezelfde reden mislukt als de eerste vliegtuigen en

pogingen om ziekten te genezen: de middelen waren niet voorhanden. Hoewel de filosofie zich vrij door het rijk van empirische feiten lijkt te bewegen, is zij daar toch grotendeels van afhankelijk, en niet alle oplossingen zijn in gelijke mate toegankelijk voor alle volkeren in alle tijden, laat staan voor alle individuen. Dit zou een reden voor opluchting moeten zijn, want het toont aan dat wij onderzoek doen naar waarheden die onafhankelijk van de geest zijn en niet slechts navelstarend ons eigen zelf bestuderen.

De hoop op een 'democratische' filosofie komt ook voort uit het oude Griekse ideaal dat Waarheid een wiskundige vorm heeft. De stellingen van de filosofie moesten net als die van de meetkunde afleidbaar zijn uit eerste beginselen. Dat was begrijpelijk voor stellingen die als noodzakelijk waar werden beschouwd. Maar het lijkt erop dat filosofische waarheden, voor zover we daarvan kunnen spreken, accidenteel kunnen zijn, eerder in het zand dan in de sterren geschreven. Gemeten aan deze maatstaf bestaat de geschiedenis van de filosofie uit het boekstaven van teleurstellingen. Telkens als Vrouwe Filosofia een nieuwe wetenschap heeft uitgebreed, blijkt deze nazaat veel beter dan de ouder uit de voeten te kunnen met de willekeurigheid die de nieuw ontdekte wetten aankleeft. Elke nazaat laat een leegte achter in een baarmoeder die zich na de geboorte van het kind niet weer samentrekt.

Hoewel een nieuwe wetenschap soms een oplossing bracht voor de problemen die nog speelden toen filosofen al het werk deden, scheen er altijd iets te ontbreken, alsof de oplossing niet helemaal aan de verwachtingen voldeed, of niet exact aansloot bij het bewuste probleem. Het bestuderen van de resultaten heeft dan veel weg van het betrappen van een goochelaar bij zijn truc: 'Je hebt de kaart uit je mouw geschud: dat is helemaal geen échte magie!' Een filosofisch probleem waarbij deze denkwijze een bijzonder funeste uitwerking heeft gehad, is de vraag wat een handeling een ethische dimensie verleent. De Engelse filosoof G.E. Moore zag zich gedwongen het ethische als een niet nader te analyseren eigenschap te beschouwen, wegens wat hij de 'naturalistische drogredenen' noemde. Zodra we een motief voor een hande-

ling vaststellen – zelfs een vermeend moreel motief – verdwijnt de ethische dimensie ervan, zo constateerde Moore: 'Je hielp haar voor je genoeg (of uit liefdadigheid, of plichtsgevoel, of wat dan ook): *ethiek* had er niets mee van doen!' Indien we zulke verwachtingen koesteren, is het geen wonder dat ze beschaamd worden.

We zoeken naar filosofische antwoorden op filosofische problemen, maar als we ons ten doel stellen het mysterie op te heffen, kan het gebeuren dat de antwoorden niet aansluiten bij de gemoedstoestand waarin de vraag gesteld werd. Het dramatische gevoel waarmee verbijstering gepaard gaat, verdwijnt gewoonlijk zodra de oplossing in zicht komt. Dat is een afknapper voor degenen die zich tot de filosofie aangetrokken voelen omwille van een volwassener vorm van escapisme dan verhalen over spoken, aardmannetjes en UFO's. Zijn de piramiden gebouwd door buitenaardse wezens? Nee, maar computers kunnen misschien wel denken. Voor sommigen vormen de werken van filosofen als Hilary Putnam, Richard Rorty en Daniel Dennett een natuurlijk vervolg op Erich von Dänikens *Waren de goden kosmonauten?* Degenen die zich uit desillusie met religie tot de filosofie wenden, lopen kans op een nog grotere teleurstelling. Maar mochten ze erover klagen dat de oplossingen verkregen door hun nieuwe vakgebied de zekerheid van de oude ontberen – dat er bijvoorbeeld zonder God geen laatste betekenis in ethiek te vinden is – dan luidt de gerechtvaardigde tegenvraag hoe we ons een ethiek mét God dan moeten voorstellen.

Een andere gebruikelijke weg naar de filosofie, die onder anderen gevolgd is door Wittgenstein en Gottfried Leibniz, is studie van de wiskunde. Met zo'n achtergrond ben je wellicht beter toegerust om de bijzondere beloning van filosofisch onderzoek te appreciëren en de houding in te nemen die de natuurkundige Richard Feynman als volgt verwoordt:

Een vriend van mij is kunstenaar, en hij heeft soms een zienswijze waar ik mij niet zo in kan vinden. Hij houdt een bloem omhoog en zegt: 'Kijk eens hoe mooi deze bloem is,' wat ik beaam. En dan zegt hij: 'Weet je, ik als kunstenaar kan zien hoe mooi zij is, maar jij, als

wetenschapper, haalt alles uit elkaar en maakt er iets saais van.' Maar ik denk dat hij niet helemaal goed wijs is. Om te beginnen is de schoonheid die hij ziet toegankelijk voor andere mensen en ook voor mij, geloof ik, al mis ik dan misschien zijn esthetische verfijning. Ik kan de schoonheid van een bloem waarderen, en tegelijkertijd zie ik veel meer aan de bloem dan hij ziet. Ik haal me bijvoorbeeld haar cellen voor de geest, de complexe biochemische reacties daarbinnen die ook hun schoonheid hebben. Er bestaat niet alleen schoonheid op die schaal van één centimeter, er is ook schoonheid op een kleinere schaal, de inwendige structuur... de processen ook. Het feit dat de kleuren in de bloem zijn ontstaan om insecten voor de bestuiving te lokken is interessant: het betekent dat insecten de kleur kunnen zien. Dat werpt een volgende vraag op: is dat esthetische gevoel ook aanwezig in de lagere levensvormen? Of ook: waarom is het esthetisch? Zo zijn er allerlei soorten interessante vragen waarmee wetenschappelijke kennis alleen maar een extra dimensie toevoegt aan de opwinding en het mysterie en het ontzag voor een bloem.¹

Degenen die Feynmans houding niet kunnen delen, koesteren geen nostalgie naar de verklarende kracht van niet langer geloofwaardige religieuze antwoorden (want vaak hadden ze die kracht helemaal niet), maar naar een vermeende mystieke ervaring die hen tot zwijgen brengt. Wil de moderne filosofie het publiek interesseren, dan is haar echte probleem niet naijver op de wetenschap, maar een honger naar magie.